

L'èxit del mot 'arxiu' als mitjans de comunicació: una oportunitat per als arxivers

Marie-Anne Chabin

Arxivera-paleògrafa, gabinet d'avaluació Archive 17

La força dels mots

Vaig començar la meua carrera com a arxivera departamental al sud de la regió parisenca fa gairebé vint anys. Ja aleshores sentia una gran passió per la meua professió, i he estat des de sempre una apassionada de les llengües i els mots. A l'inici dels anys noranta em va cridar l'atenció l'evolució de l'ús del mot *arxiu* a la premsa nacional i local que tenia l'ocasió de fullejar al despatx. Em vaig adonar que la utilització del mot *arxiu* es desenvolupava a la premsa i que, al mateix temps, superava l'esfera tradicional dels arxivers.

Així doncs, amb l'ajuda dels meus col·laboradors vaig acumular prop de 200 retalls de premsa entre els anys 1992 i 1994. Alguns tenien a veure directament amb els arxius, d'altres empraven el mot *arxiu* en el títol o en alguna expressió que em semblava nova o poc freqüent.

L'estudi d'aquest corpus em va permetre publicar el 1996 a la revista *Gazette des archives* un article titulat "Les nouvelles archives: conclusions d'une revue de presse"¹. Vaig reprendre i desenvolupar aquesta anàlisi al meu llibre *Je pense donc j'archive. L'archive dans la société de l'information* (L'Harmattan, 1999). En vaig presentar les conclusions, actualitzades a través d'una consulta a la xarxa, a la XXXVI Taula Rodona del Conseil international des archives (Consell Internacional dels Arxius) a Marsella, el novembre de 2002. Per a mi és un gran plaer tornar a tractar aquest tema davant de vosaltres, tres anys més tard, uns anys durant els quals he continuat observant l'ús que es fa als mitjans impresos, audiovisuals i digitals d'aquest mot meravellós sobre el qual es basa la nostra competència.

El significat del mot 'arxiu' avui dia

L'arxiu tradicional

El primer valor del mot *arxiu* als mitjans de comunicació continua sent el significat tradicional de col·leccions públiques d'arxius en paper, com a cristallització de la memòria de la nació i font de la història. Amb majúscula, el mot també dona nom a la institució que en garanteix la conservació.

Les citacions més freqüents fan referència a les exposicions proposades pels arxius nacionals, departamentals i municipals, que experimenten un creixement constant del nombre de visitants. Per una altra banda, l'interès per la genealogia i el desenvolupament de les associacions d'història local han familiaritzat milers de persones amb els arxius i amb els documents que s'hi conserven. Cal afegir-hi l'augment de les visites dels escolars als serveis d'arxivística, i les manifestacions públiques, com les Journées du Patrimoine (Jornades del Patrimoni).

Per la seva part, els historiadors i periodistes que publiquen llibres fan de bon grat ús dels arxius per a les seves investigacions.

Dos articles amb títols molt semblants són característics de la doble imatge que té dels arxius públics l'opinió pública. El primer, titulat "Les archives de l'Histoire"², és un article de *La Croix* (09.04.94) que comenta la gran exposició retrospectiva organitzada pels Archives nationales, els Arxius Nacionals de França: "*Depuis quarante ans, les Archives de France n'étaient pas sorties de leurs rayons. Leur dernière exposition datait de 1950. Depuis, le fonds s'est considérablement enrichi car les Archives ne se contentent plus de conserver la mémoire de l'État. Elles s'occupent également de celle des particuliers, des entreprises et du secteur parapublic*"³. Aquesta declaració és exagerada perquè la política de comunicació dels Archives nationales de France, encara que hagi estat modesta en el decurs de les dècades precedents, no ha estat inexistent. Penso que en aquest text cal veure-hi un entusiasme per l'inici d'una nova era en la comunicació de les institucions amb el gran públic.

El segon article, publicat a *Le Monde* (23.12.94), porta un títol en certa manera invertit: "Histoire d'Archives"⁴. Aquest article fa referència a l'erenou suscitat per un llibre polèmic, *Archives interdites*, que acusava els arxiviers de manca de transparència i de retenir informació relativa a les fonts de la història de la Segona Guerra Mundial. Tal com destaca el diari, hi ha dos camps enfrontats: "*À la liberté totale de consultation, prônée par [l'auteur de ce livre], les historiens opposent la nécessité d'un contrôle pour protéger les citoyens*"⁵. Tot i que aquest afer ha tingut grans repercussions en el si de la comunitat arxivística, els arxiviers han estat finalment bastant discrets en el debat públic i més aviat han delegat la seva defensa en els historiadors. És cert que els historiadors són més nombrosos i més coneguts als mitjans de comunicació; però també és

cert que el discurs de defensa dels arxivers no és clar. Conec prou bé el món dels arxivers per estar segura que les acusacions d'ocultació que se'ls feien no tenien fonament, però no estaven preparats per parlar a l'exterior de la seva professió, per sintetitzar-ne els artificis i les subtilitats, per trobar els arguments enfront *"dels que aguiten a la porta de l'arxiu sense tenir la intenció d'entrar-hi"*, com ha escrit un historiador⁶.

Pols i oblit enfront de serietat i plaer

Empesa per l'entusiasme, que no ho disculpa tot, mentiria si digués que la premsa a vegades no transmet una imatge negativa, o si més no antiquada, dels arxius. La visió polsegosa es manté (és veritat que també trobem pols als magatzems), però es contraresta amb un recull de citacions molt afalagadores cap a la nostra causa.

A continuació presentem algunes citacions que connoten menyspreu. *"Avec 3M, mettez le vol aux archives"*⁷: En aquest eslògan publicitari, el fabricant de fotocopiadores suggereix que si es posen fotocopiadores (de la marca 3M) a disposició dels lectors de les biblioteques per reproduir les pàgines o les obres que els interessin, ja no tindran la temptació de furta-les, de manera que la noció de furt passarà a la història: anirà a parar als arxius, que és on van les coses que s'acaben oblidant...

Amb motiu dels funerals del rei Balduí I de Bèlgica el 1993, el diari *Le Monde* (03.08.93) va escriure: *"Sous quelques images en noir et blanc, tirées de poussiéreuses archives, la télévision racontait donc, dimanche, sur toutes les chaînes, la malheureuse histoire d'un roi"*⁸.

Interrogat sobre els inicis de la seva carrera, el comediant Patrick Timsit recorda temps difícils. Al periodista que li pregunta *"Fa molt temps, de tot això?"*, l'actor li respon: *"Sí, és a l'arxiu"*.

Com a contrast, aquí tenim alguns retalls de lectura més agraïda per als arxivers.

Tot comentant el partit Pau-Llemotges de la final de la copa de basquetbol (17.05.93), per tal de destacar el caràcter excepcional del moment, un periodista de Radio-France conclou que el partit *"passarà als arxius"*.

La utilització dels arxius sovint representa una prova de seriositat per als estudis històrics. Per exemple, en el comentari de l'obra *La France de l'affaire Dreyfus* extret de *La Croix* (18.04.94): *"Beaucoup d'archives pour un travail collectif et méticuleux"*⁹.

Amb motiu de la publicació del llibre *Art et État sous la IIIe République. Le système des beaux-arts 1870-1940*, llegim: *"C'est l'ouvrage de référence en la matière... émaillé d'archives savoureuses qui rend parfaitement l'atmosphère de l'époque"*¹⁰; això es va escriure a la revista *Journal du personnel du ministère de la culture et de la francophonie* (desembre de 1994).

El sentit figurat

Tenim constància de la utilització del mot *arxiu* en un sentit ampli o figurat, és a dir, per qualificar objectes que no són *stricto sensu* documents creats o rebuts per una institució o una persona en l'exercici de la seva activitat. Per exemple, un article titulat "Caprices glaciaires. Les archives climatiques du Groënland divergent"¹¹, extret de *Le Monde* (22.12.93), explica: "Ces 'carottages', on le sait, constituent de remarquables 'archives' naturelles."¹² La revista científica *La Recherche* proposa el 1994 (juliol-agost) un dossier sobre "Les archives du paléolithique"¹³; el mot *arxiu* es troba únicament al títol i ens remet a "les imatges mentals transposades sobre la pedra o sobre les parets de les coves, fa quaranta mil anys".

Aquesta concepció del mot *arxiu* es remunta a principis del segle xx, entre d'altres, amb el títol donat a dues empreses de recol·lecció organitzada de testimonis: els Archives de la Parole, creats el 1911 per Ferdinand Brunot amb la finalitat de recollir testimonis orals sobre les professions, i els Archives de la Planète, publicats a partir de 1908 per Albert Kahn per conservar un testimoni fotogràfic d'escenes i paisatges de la seva època amenaçats de desaparició.

Més recentment, la magnífica obra de Marguerite Yourcenar *Archives du Nord* (1977), on l'autora relata i comenta els records de la seva infantesa i la seva família, ha contribuït sens dubte a la valoració de l'opinió pública del mot *arxiu*.

Les imatges d'arxiu

Els arxius audiovisuals, cinematogràfics i fotogràfics ocupen un lloc més important que fa deu o vint anys, perquè avui dia són molt més nombrosos i més atractius per al gran públic, i perquè presenten problemes de conservació més visibles, més immediats, amb més desafiaments econòmics que els arxius de paper. També s'ha de destacar que es presenten de manera simpàtica, per no dir entusiasta, sense aquella connotació polsegosa reservada més aviat als arxius de paper.

Convé introduir en aquest moment una precisió semàntica sobre la noció d'arxius audiovisuals. El paral·lisme entre les emissions de televisió i les pel·lícules és més evident, més natural, amb els llibres publicats que amb els dossiers de les administracions. Tanmateix, existeixen imatges de treball, innumbrables, però a l'Institut nacional de l'audiovisual francès (Institut National de l'Audiovisuel), per exemple, tan sols representen un petit percentatge de les col·leccions, comparables a les quantitats de manuscrits conservats a les biblioteques. Tot i això, s'ha imposat l'expressió *arxius audiovisuals*, i no la de *llibres audiovisuals* o *publicacions audiovisuals*; una expressió que no és neutra.

No és estrany que un telenotícies mostri *imatges d'arxiu* per argumentar un comentari sobre l'actualitat. En aquest sentit, podem observar una evolució molt interessant de la utilització d'aquestes imatges. Hem passat en pocs anys de l'ús d'imatges d'arxiu per il·lustrar la narració d'un esdeveniment passat en relació amb un nou esdeveniment a una utilització molt més àmplia, en què es recorre a les *imatges-pretext* per il·lustrar un propòsit, un tema, sense que hi hagi cap vincle entre l'esdeveniment que ha produït les imatges d'ahir i el discurs d'avui. No sempre s'adverteix el telespectador d'aquest tipus de pràctiques. L'impacte subliminar d'aquestes manipulacions d'arxius té conseqüències, però aquesta qüestió ens portaria massa lluny.

La vida política i el món dels negocis

En el corpus d'articles extrets de la premsa entre els anys 1992 i 1994, els *afers* de la vida política francesa i de la vida política internacional són depurats, amb la desaparició indefectible d'arxius comprometedors. Entre els títols periodístics trobem: "*Les archives introuvables de Monsieur N.*", "*À la recherche des archives perdues de Monsieur N.*", "*Procès X. L'ancien patron de la Y. a brûlé ses archives*"¹⁴. Entre les citacions hi ha les declaracions d'un polític sotmès a una investigació: "*Je n'ai pas constitué d'archives personnelles lors de mon passage au ministère*"¹⁵.

La caiguda del mur de Berlín i l'enfonsament de la Unió Soviètica van posar els arxius dels països de l'Est a primera plana, i tenen en aquest corpus una posició destacada. L'atenció donada als arxius en la relació d'aquests esdeveniments també reflecteix una determinada maduresa política de les opinions públiques i dels periodistes que busquen proves als textos. Per exemple, hem trobat "*L'archipel des archives. Un chercheur russe a exhumé des caves du KGB les dossiers de quelques grands écrivains soviétiques*"¹⁶, extret de *Le Monde* (11.11.93); "*Retour d'archives. Moscou. Deux camions bourrés d'archives saisies en France pendant l'occupation nazie ont quitté Moscou pour Paris*"¹⁷ a *Le Dauphiné* (05.02.94); "*La qualité des archives de la Stasi est garantie... par le KGB!*"¹⁸ a *Info-Matin* (22.08.94).

Pel que fa als afers internacionals, caldria analitzar amb més precisió la utilització del mot *arxiu* en els articles seleccionats dels diaris o de les notícies anglosaxones, però em sembla que ara *record* es tradueix més sovint per *arxiu*, mentre que en el passat hauríem emprat més aviat les paraules *document* o *dossier*.

Ens hem adonat que a vegades els periodistes fan servir *arxiu* com un mot apel·latiu en el títol, i que després no el tornen a utilitzar a l'article, la qual cosa sembla demostrar la seva força com a reclam publicitari.

El mot 'archive' en singular en francès

A França, l'ús del mot *archive* (arxiu) en singular es considera no normatiu. L'Acadèmia Francesa rebutja aquest singular perquè, en francès, *archives* és un mot genèric i plural. Si volguéssim parlar d'una unitat continguda en un fons, hauríem d'anomenar-la *document d'archives* (en aquest cas també amb *s* final).

Però tot i que sovint sentim que el mot *archive* en singular és incorrecte en francès, cal reconèixer que cada cop és més utilitzat (fins i tot per personatges "oficials"). És interessant veure en quin sentit es fa servir. Efectivament, *archive* en singular recupera avui dia, en el discurs francòfon, accepcions diferents:

- Un document o unitat d'un arxiu. Naturalment és molt més curt dir que aquest document, fitxer o diari és *une archive*.
- La noció d'arxiu en general, com si diguéssim la fotografia o el cinema. *L'Archive* és el títol d'un col·loqui organitzat a París el 1986 al centre cultural Georges Pompidou; el 1989, la historiadora Arlette Farge va publicar amb un gran èxit *Le goût de l'archive* (Seuil), on descriu el món esmorteït però fascinant de les sales de lectura; el 1995, el filòsof Jacques Derrida evoca a *Mal d'archive* (Galilée) la qüestió de la memòria.
- L'anglicisme *archive* s'usa cada cop més per designar una base de recursos documentals a disposició del públic, per exemple l'Open Archive Initiative o OAI (Iniciativa de l'Arxiu Obert), en la qual s'inspira un lloc web del CNRS (Centre Nacional de la Recerca Científica), batejat amb el nom d'*archivesic*, és a dir, Archive Ouverte en Sciences de l'Information et de la Communication (Arxiu Obert de Ciències de la Informació i de la Comunicació). La pàgina inicial explica que es tracta d'un lloc web d'arxius oberts (en aquest cas en plural en francès també): dit d'una altra manera, en llenguatge clàssic, una sèrie d'articles extrets de revistes impreses o dipositades pels autors. En la mateixa línia, als prospectes o als CD-ROM trobem afirmacions com ara "el nostre arxiu disposa de més de 10.000 documents".
- Els informàtics fan servir el mot *archive* (arxiu) per designar un conjunt de fitxers agrupats i a vegades comprimits; així doncs, parlem d'*une archive de fichiers* (arxiu de fitxers).
- Per extensió, també trobem que el mot *Archive*, en singular i amb majúscula, designa un organisme, un *centre d'archives* (centre d'arxius); per exemple, llegim: "*J'ai visité une archive importante*"¹⁹ o "*La Cinémathèque française n'a jamais revendiqué le statut d'une archive nationale*"²⁰ a *Libération* (15.03.94).

Per acabar de ser exhaustius, citaré un darrer ús d'*archive* en singular una mica particular, perquè es tracta d'un nom propi: el grup de rock

anglès *Archive*, els cartells del qual van cobrir les parets del metro parisenc el març de 2002 en ocasió del seu tercer àlbum i van proporcionar al meu estudi una bona dosi de publicitat. L'elecció d'aquest nom per a un grup musical és la manifestació d'una certa democratització del mot, encara que, tal com va escriure un jove en un fòrum musical, "s'escriu *archive* però es pronuncia *arkaïve*".

Arxiu i els seus derivats

Arxivar i arxivament

El que més m'ha sorprès durant els anys ha estat l'ús del verb *arxivar* en infinitiu, en indicatiu i cada cop amb més freqüència en participi: els documents *arxivats*, les informacions *arxivades*, les dades *arxivades*.

De manera paral·lela, el mot *arxivament* experimenta un èxit encara més gran, a la premsa especialitzada de les professions relacionades amb la societat de la informació, a les revistes d'informàtica i també entre els responsables polítics. Cal dir que els escàndols financers d'aquests darrers anys i la creixent judicialització de les nostres societats preocupen els directius d'empresa, els polítics i els responsables administratius: què passarà en cas d'auditoria fiscal, de control de la Comissió Europea, de litigi amb un client o un administrat, si no puc aportar els justificants que demostrin la meva bona fe?

Resulta que *arxivar* i *arxivament* posen de relleu l'acte, el gest de *desar en un arxiu*, i s'oposen d'aquesta manera al terme *arxiu*, que és més estàtic. No fa gaire, la idea dominant era la del fons d'arxiu, és a dir, el conjunt de documents recol·lectats, classificats, inventariats, posats a disposició en estructures apropiades, conservats per especialistes de les traces del passat. El que avui dia predomina és el tràmit, l'acció, la dinàmica de l'arxivament, més propera a les preocupacions immediates dels productors. Una empresa d'arxivament a Internet ha batejat el seu lloc web de la manera següent: www.jarchive.com.

La utilització innovadora del verb *arxivar* i del substantiu que se'n deriva, *arxivament*, es tradueixen en un desplaçament d'interessos: no es tracta tant de la naturalesa ni del contingut dels documents que interessaran el dia de demà, sinó de la necessitat actual d'assegurar-ne la conservació, d'anticipar les necessitats informatives.

A més, ens hem adonat que la majoria dels que parlen d'*arxivament* pensen sobretot en *emmagatzematge*, sense conèixer en detall les pràctiques professionals, encara que un gran nombre de documents o de dades emmagatzemades aquí i allà es mereixerien un tractament arxivístic adient.

L'arxiver

El mot *arxiver* continua sent un terme essencialment tècnic, però també trobem que es fa servir en sentit figurat: *l'arxiver de la muntanya* per qualificar un gran guia que coneix tots els massissos alpins, o *l'arxiver de l'esport* per designar una cadena de televisió especialitzada en la retransmissió de partits.

En el registre literari, l'arxiver es presenta sovint amb els trets d'un mag, o més aviat d'un bruixot (en anglès *wizard*), i l'arxiu com un objecte sagrat, un tresor màgic; això ho trobem especialment en còmics i videojocs.

Pel que fa a l'ús del terme i a la seva evolució, una revista d'informàtica va publicar el 2003 un article bastant revelador. Sota el títol *L'archiviste du Web*²¹, es presenta el bibliotecari encarregat d'arxivar els llocs d'Internet a la Bibliothèque nationale de France (Biblioteca Nacional de França). Al subtítol s'explica que aquest *documentalista* exerceix "la nova professió d'arxiver d'Internet", i més tard al text es puntualitza que aquest professional té el títol de *conservador*. És interessant destacar la jerarquia entre arxiver, documentalista i conservador, i observar com el nom d'*arxiver* sembla ser portador de competència i d'avenir sota la ploma del periodista. També és interessant constatar que els diferents articles de premsa publicats sobre el tema de l'arxivament dels llocs d'Internet a la Bibliothèque nationale de France han provocat preguntes i protestes envers alguns arxivadors dels serveis dels arxius públics sobre el fet que l'arxivament s'hagi confiat a la Bibliothèque nationale i no als Archives nationales, a qui *legítimament* pertocaria la feina.

L'arxivador

En els darrers anys ha sorgit un nou mot: *arxivador*²², que a vegades designa una persona o organisme que realitza la tasca de gestionar l'arxivament electrònic per compte d'un client, i d'altres vegades una eina d'arxivament.

Una consulta al Google de les paraules franceses *archiviste* (arxiver) i *archiviste* (arxivador) el gener de 2004 va donar com a resultat més de 20.000 ocurrències per a la primera i prop de 10.000 per a la segona. Només es tracta d'un sondeig al Google, una indicació que és, però, simptomàtica.

En certa manera podem dir que l'arxiver és l'especialista i l'arxivador el tècnic; l'arxiver coneix l'arxiu, l'arxivador practica l'arxivament. A més a més, els dos perfils no són incompatibles.

Utilització del radical 'archiv-'

Hem detectat també l'aparició de noms de marca formats a partir del radical *archiv-*, com per exemple el nou programari *Archivarius 3000* que, tanmateix, no és pròpiament un programari de gestió d'arxius, sinó una aplicació de recerca de documents i de correus electrònics a l'ordinador, amb el sentit esmentat anteriorment d'*arxius oberts*. Aquest desplaçament em sembla prou representatiu de l'extensió i la popularització del mot *arxiu*.

L'impacte digital

És innegable que l'explosió de les noves tecnologies amb les bases de dades, la popularització de les eines d'ofimàtica, la missatgeria electrònica, les càmeres fotogràfiques digitals i la música digital a Internet ha popularitzat la noció d'arxiu, i ha qüestionat ràpidament la desaparició de la memòria digital en un món on estem acostumats a arxius de paper estàtics, pràcticament impertorbables i perennes.

Volatilitat

La primera característica de la informació digital és la fragilitat. És molt mal-leable, ja que la podem crear molt ràpidament, però també podem modificar-la i destruir-la amb molta rapidesa. És virtual perquè només la podem percebre a través d'una eina de lectura; en aquest sentit, la seva materialitat consisteix en un disc o una cinta que no parla directament a l'ull humà. Resumint, es tracta d'una informació de naturalesa volàtil i efímera si no prenem mesures expressives per fixar-la i conservar-la.

¿Com podem passar, en algunes dècades, d'un món mil·lenari on els arxius sobreviuen perfectament l'home, i són el fonament de la memòria col·lectiva, a un món on la informació que té vocació de ser arxivada és tan fràgil i fugaç? La manera com això es dugui a terme, ¿no és possible que canviï la visió que la societat pugui tenir dels arxius?

Producció exponencial de les dades

Una altra característica de la informació digital, que, recordem-ho, avui dia representa el 90% de la producció d'informació arxivable, és el seu creixement exponencial: dades, documents, imatges, correus, pàgines web.

La quantitat és tan elevada que ens condueix a invertir el procés tradicional d'organització dels arxius. Ja no és possible garbellar ni espor-

gar amb l'objectiu d'identificar en un conjunt de documents quins es mereixen ser eliminats; només disposem dels mitjans per seleccionar els que cal guardar. Aquesta és també la idea que conté el mot *arxivament*, que en un sentit s'oposa al terme més tradicional de *conservació*, és a dir, guardar el que cal i el que no cal conservar per esporgar-ho més tard, la qual cosa tindria un cost massa elevat, si tenim en compte les quantitats en qüestió, i seria molt poc realista per a unes dades tan volàtils.

Reorganització de les professions de la informació

Una de les conseqüències de la fragilitat i de la quantitat de la informació digital és que tothom que desitja conservar, almenys durant uns anys, dades amb continguts de tota mena que són, simplement, una tirallonga de 0 i 1, es planteja la qüestió de l'arxivament.

La definició tradicional d'*arxiu* ha estat vinculada durant molt de temps al principi de la procedència, a la naturalesa dels documents (suports d'un acte jurídic) i a la seva forma diplomàtica (manuscrit, original, exemplar únic o petit nombre d'exemplars). Als arxius s'oposava l'obra impresa, la documentació, els continguts gestionats i explotats a les bases documentals.

L'entorn digital modifica l'aspecte de la forma física. El que avui dia predomina a la noció d'arxivament ja no és la procedència arxivística dels documents, sinó el repte de la seva perennitat.

Així doncs, ja no es parla de *dipòsit legal* del web, sinó de l'arxivament del web (vegeu l'exemple que presentem a continuació), mentre que sí que existeix una continuïtat en la forma, pel que fa al suport de l'escriptura, entre un fullet de paper d'una institució i el lloc web d'aquesta mateixa institució. Aquest desplaçament de sentit també està vinculat a la tecnologia, perquè ja no és l'editor qui sistemàticament *tramet* documents a la biblioteca, sinó que és la biblioteca qui *captura* les pàgines digitals.

Així doncs, podríem dir en certa manera que l'arxivament s'aplica més enllà dels arxius. Les professions canvien, o més aviat es recomponen: gestió de la informació publicada, gestió de la informació interna, tractament intel·lectual de les dades (metadades, exigències de traçabilitat, de conservació i d'accés), tractament de materials (formats, emmagatzematge, migració, restitució).

L'arxiu i Internet

En aquest segle XXI, el mitjà de comunicació més estès, més consultat, més estudiat és sense cap mena de dubte la xarxa mundial. Què podem dir de la relació entre l'arxiu i Internet? La qüestió es pot abordar

des de tres angles: els arxius tradicionals a Internet, els arxius de la xarxa com a productors d'informació i la utilització d'Internet per crear un nou tipus d'arxiu.

Els arxius patrimonials a Internet

Els arxius a Internet són en principi tots els *arxius bons* posats a disposició del públic gràcies a aquesta eina meravellosa que permet ampliar, des de casa, un plànol del segle xviii fins a arribar a veure el contorn exterior de casa nostra. També en formen part el registre civil i el cens, que són una reserva immensa d'informacions sobre el passat de les comunitats. Gairebé tots els serveis públics d'arxiu disposen avui dia d'un lloc d'Internet, i són nombrosos els projectes patrimonials que agrupen col·leccions i col·lectivitats diverses.

Els arxius d'Internet

Com deueu haver comprovat, el mot *arxiu* apareix a la pàgina inicial de nombrosos llocs web o fòrums de discussió.

En aquest cas, el mot adquireix un sentit una mica reductor i decebedor, ja que sovint es correspon amb una simple col·lecció cronològica de pàgines precedents del lloc. La noció de fons, tan rica a les nostres tradicions, hi és poc present; fins i tot podríem témer que reculi. Però això no és cert: al contrari, Internet conté grans fons potencials d'arxius, perquè és allà on s'expressen una gran part dels actors d'aquest món: les societats de borsa, les organitzacions humanitàries, les col·lectivitats locals, els adolescents, fins i tot els terroristes.

I els arxius dels llocs d'Internet són vius, sobretot al sector associatiu. Per exemple, podem consultar l'arxiu del moviment francès dels *sense papers* entre 1996 i 2000, des de l'ocupació de Saint-Ambroise el 18 de març de 1996 fins al moviment de Lilla, a l'adreça <http://bok.net/pajol/>.» (desembre de 2004). Un altre exemple: el lloc web de l'associació altermundialista Clag (<http://www.clag.lautre.net/>), que inclou nombroses informacions sobre la història d'aquest moviment, i no solament a la pàgina *Archives*.

El cas de l'arxiu personal

Internet suscita nous tipus de prestacions comercials relacionades amb la memòria. Per exemple, una original empresa que ofereix al seu lloc web www.autrerie.fr els serveis d'una mnemoteca on la família del difunt pot dipositar els documents o les fotografies estimades pel

desaparegut, amb la finalitat que els vius puguin accedir a aquests arxius.

Podem apreciar a Internet una certa *professionalització* de les pàgines personals, molt nombroses a la xarxa, però que a la vegada corren un gran perill de caducitat. L'interès d'aquestes pàgines, pel que fa a la Història (amb h majúscula) pot semblar restringit, però tot depèn dels criteris de selecció de la memòria col·lectiva.

Si definim els arxius patrimonials com el conjunt de les traces escrites representatives de l'activitat de les generacions que ens han precedit, s'ha d'admetre que les traces generades per Internet tenen la vocació de constituir una part del patrimoni comú de les generacions futures. Els llocs i els fòrums de discussió, per exemple, els diaris interactius personals dels adolescents, són tan importants per comprendre la vida d'avui dia com alguns llocs institucionals poc visitats.

El fenomen no és totalment nou, encara que Internet l'ha amplificat considerablement. Em recorda el cas del programa de ràdio de Menie Grégoire que, a partir dels anys setanta, donava la paraula al públic, que li confiava els seus problemes quotidians sobre temes encara tabú a l'època. Els oients escrivien al programa, i 10.000 d'aquests missatges es van dipositar fa quinze anys als Archives départementales d'Indre-et-Loire (Arxius Departamentals d'Indri i Loira) a Tours. Si observem en què s'ha convertit avui dia la telerealtat, podem comprendre l'interès de conservar aquest tipus de testimonis. És cert que se situa al marge de la producció arxivística institucional, però és veritablement representativa de la vida de les persones d'una època determinada. En aquest sentit, constitueix un material important per a la història de les mentalitats. Avui dia ja no enviem cartes, sinó un correu electrònic o un missatge SMS.

Quant de temps pot durar un correu electrònic? La durada mitjana de les pàgines web és d'alguns mesos, comparada amb els prop de 500 anys per als documents en paper i de 1.000 anys per als pergamins...

Una oportunitat per als arxivers

Algunes conclusions

En aquest inici de segle constatem una diversificació i una democratització de l'ús del mot *arxiu* (en francès *archives*, tant en singular com en plural), així com dels seus derivats (*arxivar*, *arxivament*, *arxiver* i, fins i tot, *arxivística*).

Una formulació diferent de la mateixa constatació seria que el discurs sobre els arxius supera cada cop més el cercle especialitzat dels arxivers i dels historiadors per estendre's a totes les professions de la informació, una informació que té, en la nostra vida quotidiana, més importància que en qualsevol altra època anterior.

El món canvia. L'arxiu, en tot cas el conjunt del que avui dia envolta aquest terme, s'escapa lleugerament dels arxiviers.

Diferents actituds possibles

Fa alguns anys, dos dels meus col·legues i amics es van preguntar públicament si, per als arxiviers, era oportú confessar la seva professió durant un sopar fora de casa²³. Van constatar que el terme *arxiver* sobretot suscitava, en aquest context, una reacció de sorpresa, de compassió, fins i tot de menyspreu, ja que la majoria de les persones associen aquest terme amb la imatge d'un magatzemer polsegós o d'un funcionari encartonat, encara que sovint erudit; i que, per tant, era preferible, fora de l'esfera professional, presentar-se sota els trets més valorats de bibliotecari, conservador del patrimoni o gestor de la informació. No nego que aquesta actitud existeixi, però jo no m'hi he trobat mai (potser m'he negat a veure-la).

Per part meva, havent tingut la possibilitat d'exercir la meva professió en entorns variats (arxius públics, món audiovisual, assessorament d'empreses, formació, etc.), ràpidament vaig estar convençuda que aquesta percepció que es marginava els arxiviers era provocada sobretot per l'actitud dels mateixos arxiviers i no, *a priori*, pels prejudicis immutables de les altres comunitats de la societat. A més, quan ompló un formulari administratiu o una fitxa de la duana, ara escric sistemàticament *arxiviera* de professió, ja que em sento molt orgullosa de ser-ho. Permeteu-me que, en relació amb aquest tema, expliqui una anècdota personal recent. A la tardor de 2004 un especialista en emmagatzematge es va posar en contacte amb mi, a través d'un advocat que tots dos coneixíem, en el marc de l'organització d'una gran jornada sobre l'arxivament electrònic. Aquest home, matemàtic de formació, curiós i obert al món, em va dir d'entrada: "Aleshores, arxiver és una professió?", reconeixent que no havia sentit el mot abans. En comptes de posar-me seriosa, li vaig somriure i li vaig explicar amb entusiasme la meva visió de la professió. Ens vam dir adéu en termes excel·lents i, tres mesos més tard, amb motiu de l'esdeveniment, jo era la primera ponent de la jornada i vaig explicar davant de 500 oients, enginyers, tècnics i juristes, els principis de l'arxivística i els conceptes de l'arxivament. Imagineu-vos què hauria passat si, molesta, li hagués tancat la porta als nassos o si, avergonyida, li hagués parlat d'alguna altra cosa.

Arenga als arxiviers

La popularitat de què gaudeixen el mot i el concepte *arxiu* a la societat s'ha de considerar, sense cap mena de dubte, com un element

estratègic de comunicació per als arxivers en la defensa i definició de la nostra professió.

La comunitat arxivística té molt d'interès a aprofitar l'ocasió, a recolzar-se en aquesta floració d'arxius nous i en el desenvolupament de l'arxivament per redefinir el seu caràcter específic i trobar el seu lloc no *al costat*, sinó *al mig* de tots aquests artífexs i amateurs dels arxius. Els mots *artífex* i *amateur* tenen una connotació una mica pejorativa, però jo vull parlar, en el sentit etimològic, de persones que fan els arxius i que se'ls estimen. Nosaltres, els arxivers, tenim una tasca més gran a fer prevaler en la societat: el coneixement del temps passat, de les traces de l'ahir i del significat que tenen avui, així com la percepció de les traces d'avui i del seu significat el dia de demà. En resum, l'avaluació dels objectes d'informació que s'han d'arxivar i l'esperit crític en l'explotació que se'n pot fer.

Bibliografia

- Archives au fil du temps (les)*. Actes du colloque de l'Association française pour la protection des archives privées. Perrin: Fondation Singer-Polignac, 2002.
- CHABIN, Marie-Anne. "La communication des archives: l'information, le document, le dossier". *Revue administrative*, set. 1995, núm. 286, pàgs. 415-421.
- CHABIN, Marie-Anne. "Les nouvelles archives: conclusions d'une revue de presse". *La Gazette des archives*, 3r trimestre de 1996.
- CHABIN, Marie-Anne. "Exigences numériques et besoins documentaires". *Solaris*, 1999, núm. 6, article en línia: <http://www.info.unicaen.fr/bnum/jelec/Solaris/d06/> .
- CHABIN, Marie-Anne. *Je pense donc j'archive. L'archive dans la société de l'information*, L'Harmattan, 1999, 208 pàgs.
- CHABIN, Marie-Anne. *Le Management de l'archive*, Éditions Hermès, 2000, 256 pàgs.
- CHABIN, Marie-Anne. "La vie rêvée de l'image animée". *CinémAction*, octubre de 2000.
- CHABIN, Marie-Anne. "Archiver au XXIe siècle". *Webworld de la Unesco*, octubre de 2000. <http://www.unesco.org/webworld>.
- CHABIN, Marie-Anne. "L'archive numérique". Actes del col·loqui *Textualité et nouvelles technologies*. Mont-real: Musée d'Art contemporain, 24-26 d'octubre de 2001.

CHABIN, Marie-Anne. "Document trace et document source. La technologie numérique change-t-elle la notion de document?". *Revue I3*. 4(1):141-158, 5 de juliol de 2004, article en línia: <http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/>.

KETELAAR, Eric. *The Archival Image, Collected Essays*, Hilversum Verloren, 1997.

Questions d'archives, obra col·lectiva, col·lecció Inventaires, Edicions de l'IMEC, París, 2002.

Notes

- 1 Nota de la Traducció (N. de la T.): "Els nous arxius: conclusions d'una revista de premsa"
- 2 N. de la T.: "Els arxius de la Història"
- 3 N. de la T.: "Feia quaranta anys que les Archives de France no s'havien mostrat al públic. La seva darrera exposició datava de 1950. Des d'aleshores, el fons s'ha enriquit considerablement, perquè els arxius ja no s'accontenten de conservar simplement la memòria de l'Estat. Ara també s'ocupen de la memòria dels particulars, de les empreses i del sector parapúblic."
- 4 N. de la T.: "Història dels arxius"
- 5 N. de la T.: "A la llibertat total de consulta que defensa [l'autor del llibre], els historiadors hi oposen la necessitat d'un control per protegir els ciutadans."
- 6 COMBE, Sonia. *Archives interdites*. Albin Michel, 1994. I la resposta al pamflet: CONAN, Eric; ROUSSO, Henry. *Vichy, un passé qui ne passe pas*. Fayard, 1994.
- 7 N. de la T.: "Amb 3M, el furt anirà a parar als arxius"
- 8 N. de la T.: "Així doncs, amb algunes imatges en blanc i negre extretes d'arxius polsegosos, totes les cadenes de la televisió van explicar diumenge la trista història d'un rei."
- 9 N. de la T.: "Han calgut molts arxius per a un treball col·lectiu i meticulós."
- 10 N. de la T.: "Es tracta de l'obra de referència en la matèria... alimentada d'arxius saborosos que reflecteix perfectament l'atmosfera de l'època."
- 11 N. de la T.: "Capricis glacials. Els arxius climàtics de Groenlàndia divergeixen."
- 12 N. de la T.: "Com sabem, aquests 'mostres' constitueixen 'arxius' naturals remarcables."
- 13 N. de la T.: "Els arxius del paleolític"
- 14 N. de la T.: "Els arxius impossibles de trobar del senyor N.", "A la recerca dels arxius perduts del senyor N.", "Judici X. L'antic amo de Y ha cremat els arxius"
- 15 N. de la T.: "No vaig crear arxius personals durant la meua estada al ministeri"
- 16 N. de la T.: "L'arxipèlag dels arxius. Un investigador rus ha exhumat dels soterranis del KGB els dossiers d'alguns grans escriptors soviètics."

- 17 N. de la T.: "Retorn d'arxius. Moscou. Dos camions plens d'arxius embargats a França durant l'ocupació nazi han deixat Moscou per París."
- 18 "La qualitat dels arxius de la Stasi és garantida... pel KGB!"
- 19 N. de la T.: "He visitat un arxiu important"
- 20 N. de la T.: "La Filmoteca Francesa no ha reivindicat mai el seu estatut d'arxiu nacional"
- 21 N. de la T.: "L'arxivador de la xarxa"
- 22 N. de la T.: Traducció lliure del mot *archivieur*. L'autora confronta aquest mot de nova creació en francès amb el mot *archiviste*, comentat a l'apartat anterior, la traducció del qual en català, segons el Termcat, és *arxiver* o *arxivista* (sinònim complementari) i que per tant no es pot usar com a traducció d'*archivieur*."
- 23 WELFELÉ, Odile; GIRARD, Thibaut. "L'archiviste caméléon". *La Lettre des archivistes*, núm. 46, gener i febrer de 1999, pàgs. 8 i 9.

Resumen

Desde hace una quincena de años, ya sea en la prensa, en la televisión o en Internet, podemos ver cómo el término archivo se democratiza. Todo el mundo crea y archiva información. El término archivo se ha popularizado y ha dejado atrás el ámbito de la historia para formar parte de la vida cotidiana.

Ante esta evolución de la naturaleza del archivo y de la percepción que del mismo tiene la sociedad, los archiveros tienen la posibilidad y la obligación de plantearse la actitud que deben adoptar: ¿protestar contra una desviación de la razón, colonizar los nuevos archivos o aprovechar la popularidad del término para desarrollar al máximo el patrimonio nacional?

Résumé

Depuis une quinzaine d'années, on voit le mot archives se démocratiser, dans la presse, à la télévision ou sur Internet. Tout le monde crée et archive de l'information. Le mot archives s'est popularisé, abandonnant le domaine de l'histoire pour la vie quotidienne.

Face à une telle évolution de la nature des archives et de la perception qu'en a la société, les archivistes peuvent et doivent se demander quelle attitude adopter. Dénoncer une déviation de la raison, coloniser les nouvelles archives ou mettre à profit la popularité du mot pour développer au maximum le patrimoine national?

Summary

Over the last fifteen years or so, we have seen in the press, on television or on the web how the word archive has been democratised. Everybody creates and archives information. The term archive has become popular and has left behind the field of history to become a part of everyday life.

In light of this evolution in the nature of archives and the perception society has of them, archivists have the possibility and the obligation to ask themselves about the attitude they should adopt: should they protest against a deviation of reason, colonise the new archives, or take advantage of the term's popularity to develop the national heritage as much as possible?

